

La preservació digital des de la perspectiva legal

Núria Gallart Marsillas

P07/09061/02160

Índex

Introducció	5
1. Dret d'autor: el marc legal	7
1.1. Els drets protegits	7
1.2. Entitats de gestió de drets d'autor	11
1.3. Protecció de les mesures tecnològiques	13
1.4. Casos plantejats en el context digital	13
1.5. Condicions d'ús dels llocs web	14
1.6. La batalla de l'accés obert	15
2. Les llicències comercials	17
2.1. La comercialització mitjançant llicències	17
2.2. Què és una llicència?	18
2.3. La preservació dins de les llicències	18
2.4. Models de llicències preparats col·lectivament	18
3. Responsabilitats de la preservació	20
3.1. Biblioteques i arxius	20
3.2. Editors i productors	21
3.3. Col·laboració entre editors i biblioteques	24
3.4. Autors, creadors i usuaris	25
4. Recursos digitals que cal preservar	27
4.1. La producció editorial	28
4.2. L'administració electrònica i la documentació corporativa	28
4.3. La digitalització, preservadora d'altres suports	30
Bibliografia	33

Introducció

En aquest mòdul es pretenen donar a conèixer els diferents vessants legals que afecten la preservació dels recursos d'informació digital, i particularment subratllar el fet que existeixen disposicions que obliguen a la preservació d'una informació determinada, i altres que ajuden o bé dificulten el compliment de les obligacions. També s'hi indicarà com aquestes normatives s'han adaptat al context digital. S'hi inclou un petit resum dels articles més bàsics de la llei espanyola.

1. Dret d'autor: el marc legal

1.1. Els drets protegits

El dret d'autor és la protecció que s'ofereix al creador per la seva obra reconeixent-li certs drets patrimonials i morals sobre ella. Mitjançant la protecció esmentada es pretén fomentar la creativitat gràcies a l'estímul del reconeixement i dels possibles beneficis econòmics.

Els autors estan protegits per les legislacions dels seus respectius països i pels convenis internacionals firmats en l'àmbit estatal, en què els països es comprometen a donar la mateixa cobertura als autors estrangers que la proporcionada pel seu país d'origen.

Es protegeix l'obra en la seva expressió, tangible o intangible, no les idees. No s'ha de fer cap tipus de registre o dipòsit perquè s'apliqui el dret d'autor, encara que determinats procediments poden ajudar l'autor en cas de disputes legals.

La propietat intel·lectual inclou tant el dret d'autor com la propietat industrial, però en aquest mòdul només tractarem del primer. En el dret d'autor continental, és a dir l'espanyol, francès, alemany, etc., es consideren dos tipus de drets: els morals i els econòmics.

Els **drets morals** reconeguts en la legislació espanyola, Text refós de la llei de propietat intel·lectual, a partir d'ara LPI, són:

- Decidir si la seva obra ha de ser divulgada i de quina manera.
- Determinar si aquesta divulgació ha de fer-se amb el seu nom, amb pseudònim o signe, o anònimament.
- Exigir el reconeixement de la seva condició d'autor de l'obra.
- Exigir el respecte a la integritat de l'obra i impedir qualsevol deformació, modificació, alteració o atemptat contra ella que representi un perjudici als seus legítims interessos o menyscapse a la seva reputació.
- Modificar l'obra respectant els drets adquirits per tercers i les exigències de protecció de béns d'interès cultural.

Legislació espanyola

La Subdirecció General de la Propietat Intel·lectual del Ministeri de Cultura espanyol manté una web amb informació molt completa sobre la legislació espanyola vigent i qüestions afins:

<http://www.mcu.es/propiedadInt/index.html>

- Retirar l'obra del comerç, per al canvi de les seves conviccions intel·lectuals o morals, prèvia indemnització de danys i perjudicis als titulars de drets d'explotació.
- Accedir a l'exemplar únic o rar de l'obra, quan es trobi en poder d'un altre, a fi d'exercitar el dret de divulgació o qualsevol altre que li correspongui.

Els drets de reconeixement de l'autoria i d'integritat de l'obra són de durada il·limitada i sense renúncia possible.

Els **drets d'explotació** inclouen les activitats següents que no podran realitzar-se sense autorització de l'autor, excepte en els casos previstos en la mateixa Llei de propietat intel·lectual:

- Reproducció
- Distribució
- Comunicació pública
- Transformació

Són drets atorgats en exclusivitat a l'autor per un període de temps definit. La legislació espanyola vigent assenyala la vida de l'autor i, a favor dels seus hereus, durant setanta anys després de la seva mort, llevat d'aquells autors que van morir abans del 1987, per a qui regeix l'anterior legislació que assenyalava una durada de vuitanta anys.

Els drets d'explotació o drets econòmics poden ser cedits, pagant o gratuïtament, i habitualment ho són per mitjà dels contractes d'edició. Equivalen al *copyright*, dret característic de la tradició anglosaxona.

Una vegada finalitzat el termini establert per la llei, les obres passen a ser del **domini públic** i qualsevol les pot utilitzar, amb finalitats comercials o no, sempre que es respectin els drets morals de reconeixement de l'autoria i d'integritat de l'obra.

Els **drets afins** o connexos són drets reconeguts a intèrprets, executants, productors de fonogrames i d'enregistraments audiovisuals, entitats de radiodifusió i autors de fotografies sense valor artístic. El **dret *sui generis*** sobre les bases de dades preveu la protecció de la inversió del productor d'una base de dades independentment dels drets d'autor que li puguin correspondre o no pels continguts que s'hi inclouen.

L'activitat legislativa dels últims anys, tant nacional com internacional, ha estat molt elevada tocant a drets d'autor. Cal tenir en compte que la implantació de les tecnologies de la informació i les telecomunicacions ofereix un amplíssim marge per a treure rendiment de les obres intel·lectuals. És el que es

coneix com *la indústria dels continguts*, que pot incloure tant les cançons d'èxit rabiós i els *best sellers* literaris, com les col·leccions de fotografies dels arxius periodístics.

Com que les legislacions vigents no havien pogut preveure els nous mitjans de difusió de les obres, i com que el context va variar totalment de local a internacional, es va posar en marxa un procés d'actualització i harmonització de legislacions.

El 1996 es van aprovar els Tractats Internet de l'OMPI (Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual) sobre drets d'autor i sobre interpretació o execució i fonogrames. S'hi inclou en el dret de comunicació al públic

"la posada a disposició del públic de les seves obres, de tal manera que els membres del públic puguin accedir a aquestes obres des del lloc i en el moment que cada un d'ells triï."

També incorporen per primera vegada la protecció de les mesures tecnològiques i de la informació sobre la gestió dels drets d'autor.

A partir d'aquest fet, el 1998 apareix la Digital Millenium Copyright Act als Estats Units, el 2001 s'aprova la Directiva 2001/29/CE d'harmonització a Europa i, ja sense pausa, les diferents legislacions europees han anat incorporant els articles de transposició obligada i posant-se al dia pel que fa a la propietat intel·lectual. També s'ha produït la implantació de l'Acord sobre els ADPIC (aspectes dels drets de propietat intel·lectual relacionats amb el comerç) firmat l'any 1994 en el marc de l'OMC.

Aquesta col·lecció de drets de propietat intel·lectual dóna com a resultat que qualsevol acte de preservació requereixi l'autorització de l'autor i de tots els titulars de drets implicats.

Actes de preservació que poden afectar el dret d'autor:

- La còpia repetida per a evitar l'obsolescència del suport o del servidor requereix actes de **reproducció**.
- La migració de plataforma i de programes comporta freqüentment la **modificació** de la presentació dels continguts digitals, dret exclusiu de l'autor.
- La migració pot afectar fins i tot la **integritat** de l'obra, dret moral irrenunciable de l'autor.

No obstant això, els drets d'autor no són absoluts, sinó que s'han reconegut per llei uns límits que permeten equilibrar-los amb la lliure expressió, l'accés a la informació i a la cultura i l'ús raonable per part del públic que per mitjans legals té accés a l'obra.

Límits als drets d'autor en la legislació espanyola:

- Reproducció sense autorització d'obres publicades en casos d'ús
 - transitori, sense significació econòmica i formant part d'un procés tecnològic.
 - per a ús privat del copista, sense finalitats lucratives, però amb remuneració compensatòria per mitjà de les societats de gestió dels drets d'autor i sempre que l'accés a l'obra hagi estat legal.
- Reproducció, distribució o comunicació pública en casos d'ús
 - en procediments judicials, administratius o parlamentaris o amb finalitats de seguretat pública.
 - en benefici de persones amb discapacitat, sense finalitats lucratives i en relació amb la discapacitat de què es tracti.
- Inclusió de fragments a títol de citació o en ressenyes, amb finalitats docents o d'investigació i indicant la seva font i autoria.
- Recopilacions periòdiques, sense finalitat comercial i sempre que no hi hagi oposició expressa de l'autor.
- Reproducció, distribució i comunicació pública de petits fragments, exclosos els llibres de text i manuals universitaris, per a il·lustració de l'ensenyament.
- Reproducció, distribució i comunicació pública de treballs sobre temes d'actualitat entre mitjans de comunicació social citant la seva font i autor i respectant la reserva de drets explícita.
- Ús d'una base de dades pel seu usuari legítim en els termes dels punts anteriors.
- Ús d'informacions d'actualitat i d'obres situades a la via pública.
- Cable, satèl·lit i enregistraments tècnics.
- Reproducció, préstec i consulta d'obres mitjançant terminals especialitzats en determinats establiments (art. 37).
- Actes oficials i cerimònies públiques.
- Paròdies.
- Tutela del dret d'accés a la cultura en el cas d'obres no divulgades.

Per als efectes de la preservació és important destacar que l'article 37 relatiu a reproducció, préstec i consulta d'obres mitjançant terminals especialitzats en determinades institucions, preveu específicament la reproducció amb finalitats de conservació, finalitat incorporada a l'última modificació de la Llei de propietat intel·lectual. La modificació esmentada, Llei 23/2006, de 7 juliol, trasllada la Directiva 2001/29/CE, relativa a l'harmonització de determinats aspectes dels drets d'autor.

Article 37. Reproducció, préstec i consulta d'obres mitjançant terminals especialitzats en determinats establiments

1. Els titulars dels drets d'autor no podran oposar-se a les reproduccions de les obres quan es facin sense finalitat lucrativa per als museus, biblioteques, fonoteques, filmoteques, hemeroteques o arxius de titularitat pública o integrades a institucions de caràcter cultural o científic i la reproducció es faci exclusivament per a finalitats d'investigació o conservació.

[...]

3. No necessitarà autorització de l'autor la comunicació d'obres o la seva posada a disposició de persones concretes del públic a l'efecte d'investigació quan es faci mitjançant xarxa tancada i interna per mitjà de terminals especialitzats instal·lats per aquest motiu als locals dels establiments citats en l'apartat anterior i **sempre que aquestes obres figurin en les col·leccions del mateix establiment i no siguin objecte de condicions d'adquisició o de llicència**. Tot això sense perjudici del dret de l'autor a percebre una remuneració equitativa.

1.2. Entitats de gestió de drets d'autor

Autors i artistes, intèrprets o executants tenen un dret irrenunciable a ser compensats per les còpies per a ús privat. El pagament es fa mitjançant l'establiment de cànons sobre determinades màquines i materials de reproducció i la recaptació es fa per mitjà de les entitats de gestió de drets d'autor, entitats que representen col·lectivament autors, editors, productors i intèrprets, a vegades separadament i en algun cas en conjunt.

Aquestes entitats, en nom dels seus representats, van ampliar el seu àmbit als drets de reproducció i de comunicació pública dels formats digitals i van aconseguir el cobrament de cànons sobre equips, aparells i suports materials de reproducció digitals, excepte els discos durs d'ordinador.

Segons la legislació espanyola actual, un autor, titular natural dels drets d'autor sobre les seves pròpies obres, no pot renunciar a la remuneració compensatòria que gestionen les entitats que el representen oficialment. És a dir, evidentment pot no cobrar-la ell personalment, però l'entitat corresponent sí que la cobrarà en nom seu, i en disposarà segons s'indica en els seus estatuts.

Vegeu sobre això les opinions d'artistes no associats a l'SGAE aparegudes a *El País* del 5 de febrer de 2007.

EP3. "Canciones libres en CDs con canon". *El País*, 5-2-2007.

"Ocho bandas nos cuentan cómo afecta a su música el sistema de compensación obligatoria a los propietarios de derechos de autor, y que grava todos los soportes de datos, independientemente de su contenido."

http://www.elpais.com/articulo/internet/Canciones/libres/CDs/canon/elpeputec/20070205elpepunet_1/Tes

Les entitats de gestió tenen com a finalitat repartir aquestes recaptacions entre els membres i fer programes de promoció dels autors, i també activitats assistencials dirigides a això.

Les entitats de gestió col·lectiva de drets d'autor estan especialitzades en diferents tipus d'obres.

- SGAE (Societat General d'Autors i Editors). Agrupa compositors, guionistes, dramaturgs, llibretistes, coreògrafs, mims i directors de cinema.
- CEDRE (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics). Inclou escriptors, traductors, periodistes i editors.
- AGEDI (Associació de Gestió de Drets Intel·lectuals). Representa els productors fonogràfics.
- AIE (Artistes Intèrprets o Executants, Societat de Gestió d'Espanya). Està formada per cantants, intèrprets, recitadors, executants, directors d'orquestra i d'escena.
- VEGAP (Visual, Entitat de Gestió d'Artistes Plàstics). En el seu repertori, hi consten escultors, pintors, fotògrafs, dibuixants, gravadors i il·lustradors de còmics.
- EGEDA (Entitat de Gestió de Drets dels Productors Audiovisuals).
- AISGE (Artistes Intèrprets, Societat de Gestió). Inclou actors, ballarins, dobladors i directors d'escena.
- DAMA (Associació Drets d'Autor de Mitjans Audiovisuals). Comprèn directors de cinema i de televisió i guionistes.

Aquestes entitats poden ser molt útils si posen en marxa sistemes eficients de sol·licitud i concessió d'autoritzacions per a la xarxa. I haurien de tenir un paper destacat en el manteniment de bases de dades informatives i obertes sobre drets vigents, i també en la gestió de drets en l'àmbit internacional.

1.3. Protecció de les mesures tecnològiques

L'adaptació de les legislacions dels drets d'autor al context digital s'ha acompanyat de la inclusió de la protecció de les mesures tecnològiques, incorporades en una obra, per a protegir aquests drets, i també de la informació referent a la gestió dels drets d'autor.

Aquest punt pot arribar a representar un greu risc amb vista a la preservació, ja que si no es poden utilitzar legalment mecanismes per a suprimir les mesures tecnològiques de protecció, serà impossible, a llarg termini, accedir a moltes obres, perquè hauran desaparegut els codis de pas de la protecció o de l'organisme o el mecanisme d'autorització, o simplement per la impossibilitat de fer una còpia de refrescament perquè aquesta sortirà amb una degradació substancial respecte a l'original a causa de les mesures de protecció integrades.

L'altre punt que s'ha de considerar és que els drets d'explotació són temporals i quan l'obra passi a domini públic s'ha de poder utilitzar sense obstacles. Si les mesures de protecció no es poden suprimir en el moment en què l'obra passa a domini públic, es pot dir que aquest article de la legislació referent al domini públic ha quedat, en bona part, liquidat respecte a la producció digital.

De la mateixa manera, queden seriosament reduïts els límits i excepcions permesos en el context imprès, com ara les reproduccions per a ús privat, per a ús de discapacitats i per a investigació o conservació en determinades institucions; amb la ironia de pagar cànon sobre suports que després les mesures tecnològiques de protecció dels drets no deixen utilitzar per a les activitats en concepte de les quals s'apliquen aquests cànon.

1.4. Casos plantejats en el context digital

Integritat de les bases de dades

El cas **Tasini contra *The New York Times*** és un bon exemple dels problemes d'integritat de les bases de dades que es plantegen actualment a causa dels drets d'autor de reproducció i de comunicació al públic.

Jonathan Tasini, representant de l'Associació d'Escriptors Americans (National Writers Union), va denunciar el diari *The New York Times* per comercialitzar la seva versió digitalitzada sense haver demanat permís als periodistes independents que havien publicat a les seves pàgines i que havien rebut una compensació econòmica per la publicació dels articles en la versió impresa del diari, però no en la digital.

Lectura recomanada

Alice Keefer (2002). "Tasini vs. *The New York Times*: aspectos bibliotecarios". *El Profesional de la Información* (vol. 11, núm. 3, pàg. 185-188). <http://www.elprofesionalde lainformacion.com/contenidos/2002/mayo/index.html>

El resultat, favorable a la demanda dels autors, podia haver estat la retirada dels articles d'escriptors independents i amb això una versió digital incompleta del diari. Tanmateix, sembla que hi haurà finalment un acord econòmic¹ que beneficiï tots els interessats.

⁽¹⁾Vegeu l'estat de l'acord a <http://www.copyrightclassaction.com/index.php3>

Obres òrfenes

S'entén per *obres òrfenes* aquelles els autors o titulars de drets d'autor de les quals són desconeguts o bé es troben il·localitzables. Com que es tracta d'obres encara en període de protecció, és impossible usar-les sense risc de veure's sotmès a demandes en un futur.

En el cas de les obres audiovisuals, el problema de localitzar els titulars de drets s'aguditza per la quantitat de participants en cada obra. Al Regne Unit, on aquest tipus d'obres es troba exclòs de l'excepció per a la conservació, l'empresa de salvaguarda del patrimoni audiovisual es torna pràcticament impossible.

Una de les batalles legals per a prevenir el problema de les obres òrfenes es va dur a terme en el litigi Eldred enfront d'Ashcroft, contra l'última ampliació del termini del *copyright* que va tenir lloc als Estats Units, de cinquanta a setanta anys, per a alinear-se amb la legislació europea quant a durada.

L'argumentació per a l'ampliació es basava en el fet que les empreses europees podrien beneficiar-se de creacions americanes de domini públic, mentre que les empreses americanes tindrien inferioritat de condicions per a explotar les creacions europees. Eldred va argüir, sense èxit, que això només beneficia uns quants productes, mentre que impedeix la conservació i difusió àmplies de moltes altres creacions que es perden per les dificultats que imposa el respecte del *copyright*, ja que en moltes ocasions és impossible localitzar els titulars dels drets o bé la inversió per a aconseguir-ho és tan desproporcionada que les iniciatives queden truncades.

1.5. Condicions d'ús dels llocs web

En l'exercici dels seus drets, els titulars dels drets d'autor, drets afins i drets *sui generis* poden fixar les condicions d'explotació de les seves obres. Això no està limitat en absolut perquè l'obra sigui un web, i significa que cal respectar les condicions d'ús que s'hi troben molt sovint.

Aquestes condicions poden ser molt generoses o molt restrictives, i poden incloure prohibicions d'enllaços a pàgines secundàries (*deep linking*) i de presentacions emmarcades (*framing*). Poden limitar l'accés a determinades persones.

Quan hi hagi aquestes restriccions, les activitats de preservació consistents en reproduccions sistemàtiques de llocs web no podran dur-se a terme sense permís dels titulars, ja que la legislació actual no preveu cap limitació amb aquest objectiu.

1.6. La batalla de l'accés obert

Creative Commons és una iniciativa liderada per un grup d'experts advocats americans, amb l'objectiu de promocionar l'ús de llicències que permetin als autors deixar lliures una part o tots els drets d'explotació sobre les seves obres. Per exemple, copiar, distribuir, visualitzar, tocar, posar en escena o realitzar obres derivades d'això sense necessitat de pagar o invertir esforços per a localitzar i obtenir els permisos pertinents.

Es basen en la feina anterior duta a terme per associacions com la Free Software Foundation i les seves llicències de programari gratuït. La diferència està en el fet de tractar de les característiques d'altres materials, des de llocs web fins a la música. Creative Commons també vol posar en marxa un projecte de metadades que inclogui informació sobre la data d'entrada d'una obra en el domini públic i la seva condició de llicència de lliure accés.

Creative Commons

<http://creativecommons.org/>
[http://
cat.creativecommons.org/](http://cat.creativecommons.org/)
[http://
es.creativecommons.org/](http://es.creativecommons.org/)

D'acord amb el Conveni de Berna, sense necessitat de cap registre, l'obra queda protegida i qualsevol ús no previst com a límit en la llei nacional respectiva està subjecte a autorització prèvia de l'autor. Les llicències Creative Commons en les seves diferents modalitats ajuden l'autor a definir un marc més generós que faciliti l'ús legal de la seva obra sempre respectant el reconeixement a la seva autoria.

Hi ha quatre tipus bàsics de llicències sobre les quals poden fer-se diferents combinacions:

- *By* (reconeixement), és a dir, obligació d'esmentar l'autor com a únic requisit. Aquesta condició és l'única permanent per a qualsevol llicència CC.
- *Non commercial* (no comercial), que equival a donar permís per a qualsevol ús que no representi una explotació comercial.
- *Non derivative* (sense obra derivada), és a dir, que no es permet transformar o crear l'obra o parts d'ella per a crear-ne de noves.
- *Same as* (compartir igual), en la qual s'imposa l'obligació de publicar amb el mateix tipus de llicència qualsevol obra derivada de la pròpia.

Per a facilitar al màxim la finalitat de preservació, la millor de les opcions és *By*, la que no imposa cap restricció i únicament demana el reconeixement a l'autor, requisit que la mateixa LPI espanyola prescriu en qualsevol cas.

L'ús d'aquestes llicències s'expandeix principalment entre els materials informals distribuïts individualment a la xarxa, però també per editors que volen assajar maneres noves de distribució i comercialització més ben adaptades al nou context digital.

2. Les llicències comercials

En aquest nucli s'exploren les qüestions referents al dret d'autor i al dret privat que afecten les possibilitats de gestionar la preservació dels recursos d'informació digitals.

Quines condicions exigeix la legalitat? Quines autoritzacions explícites o implícites es necessiten per a poder dur a terme legalment les accions de preservació?

2.1. La comercialització mitjançant llicències

Fins a l'aparició dels documents digitals, cada vegada que s'adquiria un producte d'informació –llibre, revista, diari, fullet, mapa, etc.– s'adquiria el suport físic en el qual es distribuïa i s'era propietari d'aquest suport físic per a fer amb ell el que es volgués: revendre'l, llogar-lo, donar-lo, deixar-lo o esmicolar-lo i repartir els trossos entre els amics. S'havia comprat el suport, no la propietat del contingut intel·lectual, que continuava essent de l'autor, però sí la seva expressió física en forma de producte tangible i comercialitzable.

Amb l'arribada de la informació digital, van començar a aparèixer altres classes de comercialització de la informació i també altres tipus d'actors i inversors diferents de les editorials tradicionals. Els serveis de resum i les bases de dades en ordinadors centrals inicien el camí cap a altres formes d'explotació de la informació, en considerar la possibilitat de mesurar-ne l'ús i pagar-lo. Aquest tipus d'informació, amb un control menys estricte, es conserva quan aquestes bases de dades passen a ser distribuïdes en CD-ROM i cintes magnètiques per a utilitzar-les en equips uniusuari o en xarxa local. Han entrat en escena les llicències.

El pas següent, la comercialització del text íntegre de revistes i llibres digitals en un futur molt proper, arriba sota el signe de les llicències. S'ha acabat comprar, s'ha acabat traspasar de propietat d'un suport físic, s'ha acabat allò que en el dret anglosaxó es coneix com la doctrina del *first-sale* i a Europa com a *extinció del dret de distribució a partir de la primera venda*, fet que possibilita l'existència de llibreries de segona mà, el comerç d'objectes usats i l'intercanvi de duplicats entre biblioteques.

2.2. Què és una llicència?

Una llicència és una classe de contracte privat que estipula les condicions d'ús d'un producte o servei per part d'un client. La propietat del producte o servei no varia de titular, i aquest rep la compensació estipulada per la seva autorització d'ús. Generalment aquesta autorització és temporal i té determinades característiques tècniques.

2.3. La preservació dins de les llicències

Algunes de les llicències vigents no esmenten la qüestió de la conservació a llarg termini dels materials que es llicencien. L'èmfasi es posa en les condicions d'ús i es marca el termini d'accés a què dona lloc el pagament de la llicència.

En els casos en els quals s'esmenta la qüestió, es distingeixen tres estratègies:

- L'editorial es fa responsable de l'arxivament i, en cas que desaparegui, es compromet a facilitar còpies del material subjecte a la llicència a preu de cost de producció.
- L'editorial manté acords de col·laboració amb "terceres parts" de confiança, públiques o privades, que es fan càrrec de les activitats d'arxivament i conservació a llarg termini i que tenen autorització per a facilitar l'accés públic si l'editorial desapareix o perd interès en l'explotació comercial del material.
- L'editorial inclou en el preu de subscripció el preu del cost d'enviar còpies en CD-ROM o un altre suport alternatiu per a poder mantenir-lo en un arxiu local del client.

D'altra banda, un dels problemes detectats respecte a la preservació són les clàusules que exclouen el proveïdor de la responsabilitat de l'arxivament de les publicacions realitzades per encàrrec de societats i que fluctuen entre paquets de diferents editors.

2.4. Models de llicències preparats col·lectivament

La introducció massiva de les llicències al context bibliotecari, en el qual hi havia molt poca experiència sobre això, i encara basada únicament en bases de dades referencials, va portar a organitzar el treball conjunt d'estudiar-ne les implicacions. Alguns dels problemes que es plantejaven es referien a la negociació monopolitzada sobre el producte, l'ús d'una llengua i la legislació de referència estrangeres. Les biblioteques que generalment s'havien mogut dins del context de les excepcions als drets d'explotació previstes en la legislació sobre propietat intel·lectual de cada país, ara s'enfrontaven al dret privat representat per les llicències en el seu àmbit principal de gestió de la col·lecció.

LIBLICENSE

LIBLICENSE és un fòrum de referència obligada que tracta de les relacions contractuals entre editorials, altres proveïdors comercials i biblioteques. En el seu lloc web es mantenen els arxivaments dels missatges enviats a la llista *liblicense-l* i molts materials d'interès.

Liblicense: Licensing Digital Information
<http://www.library.yale.edu/~license/index.shtml>

La Comissió Europea, mitjançant el finançament de projectes concrets, ECUP, ECUP+ i CELIP, liderats per EBLIDA, l'Oficina Europea d'Associacions de Biblioteques i Centres d'Informació i de Documentació, va promoure campanyes de conscienciació entre els professionals de la informació entre els anys 1994 i 2001. Un dels resultats va ser la redacció d'una guia per a evitar errors en la negociació de llicències.

Els punts bàsics que es destaquen amb referència a la preservació són els següents:

- Cal reclamar l'accés permanent; és a dir, que el client mantingui la seva autorització per a accedir al material inclòs en les condicions de la llicència una vegada hagi expirat o després d'haver estat interrompuda per altres causes.
- L'accés pot fer-se directament gràcies als serveis de l'editor, d'un "tercer" o bé per provisió de còpies del material a la biblioteca.
- Generalment, el dret d'accés permanent haurà de garantir que les condicions d'ús estipulades en la llicència original són mantingudes pel client.

ICOLC, la Coalició Internacional de Consorcis de Biblioteques, en la seva actualització de la guia sobre selecció i adquisició d'informació electrònica del 2004, destaca la necessitat de disposar d'accés permanent als materials i fa consideracions sobre el cost de l'arxiu i la voluntat dels associats de treballar juntament amb els editors per a explorar els diferents models possibles.

NESLI2 License for Journals és la llicència model usada per JISC (Joint Information Steering Comité al Regne Unit) per a negociar amb diferents editors de revistes científiques. En la seva versió de l'octubre del 2006 inclou el detall de diferents possibilitats d'arxivament en cas de finalitzar la subscripció: per mitjà del mateix editor, per mitjà del client o per mitjà d'un tercer. Així mateix incorpora clàusules per permetre l'autoarxivament dels materials creats per autors de la mateixa institució subscriptora.

En paral·lel, JISC i SURF (Holanda) preparen també un model de llicència de l'autor a l'editor: **License to publish**. S'hi inclou la reserva de l'autor a concedir a la seva pròpia institució o a una altra d'apropiada l'autorització de reproduir l'article per a finalitats de preservació o en cas d'haver-se tornat obsolet el format o que n'hagi desaparegut la tecnologia d'ús. Llicència recomanada per JISC i SURF i adoptada per Wellcome Trust.

Consulta recomanada

Emanuella Giavarra (2001, setembre). *Licensing digital resources: How to avoid the legal pitfalls* (2a. ed.). Guia preparada per als projectes ECUP + i CELIP, liderats per Eblida (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations).

http://www.fesabid.org/federacion/gtrabajo/bpi/ECUP_Licensing_FESABID_es.pdf
(Traducció al castellà)

3. Responsabilitats de la preservació

Tradicionalment, els arxius i les biblioteques nacionals, universitàries i d'investigació s'han fet càrrec de la funció de preservació de la documentació històrica i del patrimoni bibliogràfic de cada país.

A causa dels recursos digitals i, especialment, de la facilitat de mantenir l'accés i de fer-ho possible des de qualsevol lloc, s'han qüestionat els papers dels diferents actors. D'altra banda, no fa falta afegir que l'explosió de la informació fa inconcebible que poques institucions se'n puguin fer responsables en cas de preservar **indefinidament** tota la informació que es crea i publica.

3.1. Biblioteques i arxius

Els reptes plantejats per Internet han començat a ser assumits per biblioteques i arxius, que investiguen diferents estratègies. Dels resultats fets públics, es desprèn que no hi ha una única via d'actuació vàlida i que, dins de l'actual marge d'incertesa, és necessari adoptar mesures per a evitar la desaparició de bona part del nostre patrimoni digital.

Algunes de les estratègies en marxa són les següents:

Dipòsit legal

Al Regne Unit el dipòsit legal es regeix per la Legal Deposit Libraries Act 2003 i inclou tot tipus de material, tant imprès com electrònic, en qualsevol suport i en línia. La **British Library**, encarregada de la recollida dels materials, avança en el disseny i implementació dels procediments i la tecnologia que li permeti fer-se càrrec de la nova obligació de preservar documents digitals.

Dipòsit voluntari

Die Deutsche Bibliothek (Biblioteca Alemanya) va firmar el març del 2002 un acord de cooperació amb la **Börsenverein des Deutschen Buchhandels** (Associació del Comerç del Llibre Alemany) per a facilitar el dipòsit voluntari de les publicacions dels associats. La biblioteca va posar en marxa un sistema de transmissió de les publicacions en línia, sense necessitat de suports tangibles, al seu servidor. La biblioteca va ser autoritzada a proporcionar accés a aquest material des de punts situats als locals de les seves seus a Frankfurt, Leipzig i Berlín, mitjançant identificacions individuals dels usuaris.

Després de l'entrada en vigor el juny del 2006 de la Llei sobre la Biblioteca Nacional Alemanya (Deutsche Nationalbibliothek), aquest organisme rep la missió explícita de preservar el patrimoni documental digital en línia.

Còpia de webs nacionals

Kulturarw3 és un projecte de la Biblioteca Reial sueca de còpia sistemàtica de llocs web suecs o referents a Suècia. Aquest projecte ha hagut de fer front a un litigi que finalment ha quedat resolt a favor seu, de manera que ha estat autoritzat legalment no solament per continuar les pràctiques de reproducció de webs, sinó també per a mostrar els documents copiats des de punts d'accés situats als seus locals.

Padicat és el projecte equivalent de la Biblioteca de Catalunya a Espanya que va iniciar les seves recollides sistemàtiques el 2006 i que ha apostat per una reproducció selectiva de webs amb l'acord previ amb el titular dels drets.

3.2. Editors i productors

Diversos sectors han qüestionat la idoneïtat del sistema tradicional de preservació en biblioteques nacionals, universitàries i d'investigació respecte a les publicacions electròniques.

Des de la perspectiva de les editorials científiques, apareixen veus com la de Kent Anderson, director de *The New England Journal of Medicine*, que plantegen un futur de conservació permanent de les publicacions a les mans dels mateixos editors. En el seu article "The useful archive" considera viable el manteniment de grans bases de dades de les pròpies publicacions de l'editor que alhora serveixen de catàleg inventari, d'esquer per a mantenir a ratlla les alternatives impulsades per l'acadèmia i de fons per a la publicació sota demanda.

L'editor com a agent de preservació

També hi ha societats científiques com **The International Union of Crystallography**, que exposa públicament la seva política de preservació a llarg termini, sota la seva pròpia responsabilitat i amb el compromís que migrin les dades a nous formats i plataformes a mesura que es plantegi aquesta necessitat.

Política d'arxiu

La IUCr actuarà com un arxiu per a tota la informació electrònica publicada per la IUCr. El contingut de l'arxiu inclourà totes les publicacions principals de la IUCr en el seu Servei de Cristal·lografia en Línia i el material de publicacions suplementari corresponent. El contingut original de la informació no

es canviarà mai, però es podrà comentar o complementar en cas d'errates evidents, referències i altres desenvolupaments que es produeixin després de la publicació original.

<http://journals.iucr.org/services/archivingpolicy.html>

També l'**American Mathematical Society** es manifesta en aquest sentit, encara que hi afegeix altres opcions.

Arxivament garantit

L'AMS garanteix que conservarà un arxiu electrònic a perpetuïtat. S'ha creat un fons de garantia amb la finalitat d'assegurar que els arxius es convertiran a formats electrònics llegibles. A més, els volums anteriors de Journal of the AMS, Mathematics of Computation, Proceedings of the AMS i Transactions of the AMS corresponents als cinc anys previs a l'any actual s'estan arxivant a JSTOR a l'adreça www.jstor.org. Per als subscriptors de les revistes electròniques de la AMS que el sol·licitin, hi haurà disponible un disc gratuït amb tots els articles de l'any de subscripció.

<http://www.ams.org/jourhtml/about.html>

IEEE, The Institute of Electrical and Electronic Engineers:

Quina és la política d'arxiu de l'IEEE?

En acabar una subscripció en línia, la institució subscriptora (licenciatari) pot conservar el dret d'utilitzar en format d'arxiu el contingut de la base de dades durant els anys que el licenciatari hi va estar subscript, sempre que el licenciatari (i) continuï complint les seves obligacions pel que fa a la seguretat i a les restriccions d'ús estipulades aquí o en l'acord de llicència vigent en el seu moment; (ii) pagui tots els costos lligats al subministrament del contingut de la base de dades al licenciatari en un tipus de suport acordat mútuament; i (iii) continuï limitant l'accés al contingut de la base de dades als usuaris autoritzats als llocs autoritzats o a través d'un accés remot.

<http://www.ieee.org/products/onlinepubs/info/licensing.html>

Política d'arxiu d'Elsevier

http://www.elsevier.com/wps/find/librariansinfo.librarians/libr_policies#ScienceDirect_Archiving_Policy

Política d'arxiu de ScienceDirect

A continuació es presenten les polítiques d'Elsevier i s'explica què passaria si la relació d'un subscriptor amb ScienceDirect canvia. Després de l'enunciació de la política hi ha una descripció dels acords d'arxivament amb tercers que té Elsevier.

Política bàsica

Elsevier manté un arxiu digital de les revistes de la seva propietat i que posa a disposició a través de ScienceDirect. La intenció d'Elsevier és mantenir els arxius digitals de les revistes d'Elsevier a perpetuïtat, i els anirà convertint si la tecnologia utilitzada per a l'emmagatzematge o l'accés canvia. Els estàndards de format actuals són XML i .pdf; molts arxius es guarden en els dos formats.

Elsevier entén que la disponibilitat permanent d'aquests arxius és de gran importància per als seus clients. En conseqüència, Elsevier es compromet que, en el cas improbable que ni Elsevier ni ScienceDirect puguin assumir la responsabilitat de mantenir l'arxiu, Elsevier garantirà l'accés a l'arxiu a través d'un o més dels dipòsits acceptats mútuament per Elsevier i per la seva junta independent d'assessors bibliotecaris.

Elsevier publica moltes revistes que són propietat de societats científiques i mèdiques. En la mesura que tindrà dret a fer-ho, Elsevier inclourà aquestes revistes a ScienceDirect i les conservarà en els seus arxius digitals de la mateixa manera que manté les revistes d'Elsevier. Si Elsevier deixa de ser l'editor d'una revista o deixa de tenir-ne els drets electrònics, farà tots els esforços raonables per garantir que els arxius continuen estant disponibles a través de ScienceDirect o bé que el propietari les posa a disposició en els mateixos termes d'accés a través d'un nou amfitrió. Elsevier no pot garantir la disponibilitat permanent de les revistes que són propietat d'altri.

Si Elsevier ven o transfereix la propietat d'una revista d'Elsevier a un altre editor, farà tots els esforços raonables per conservar una còpia no exclusiva de l'arxiu digital d'aquest títol i posar-la a disposició a través de ScienceDirect per als subscriptors existents.

Si Elsevier deixa de publicar una revista d'Elsevier, l'arxiu digital es mantindrà a Elsevier i es posarà a disposició a través de ScienceDirect.

Arxius digitals independents

L'any 2002, Elsevier va signar un acord amb la Koninklijke Bibliotheek (Biblioteca Nacional d'Holanda), que va acceptar ser un arxiu digital per a totes les revistes d'Elsevier. Aquest arxiu està disponible ara per a l'accés *in situ* i es posarà a disposició del públic en general de manera remota en cas que nosaltres (o un successor) deixem d'oferir-hi l'accés.

Nota

Aquesta política s'aplica només a les revistes publicades per Elsevier. Les revistes del servei en línia no publicades per Elsevier poden tenir uns termes i condicions diferents.

Llavors, l'any 2005 Elsevier va signar un acord amb **Portico**, una organització independent sense afany de lucre que manté arxius digitals obscurs. Totes les revistes d'Elsevier de ScienceDirect es dipositaran permanentment a Portico; i totes les biblioteques poden decidir unir-se a Portico i tenir un accés garantit a través de Portico en cas que l'accés a través de l'editor deixi de ser possible. A més, tal com ja s'ha esmentat més amunt, Elsevier ha autoritzat Portico a oferir accés després de la rescissió en cas que una biblioteca deixi d'estar subscripta a ScienceDirect.

Elsevier és un membre d'un grup d'editors que treballen amb l'organització LOCKSS en una prova beta per al servei **CLOCKSS** (Controlled LOCKSS), que es pot convertir en una tercera alternativa d'arxivament. Finalment, des de l'any 1996 Elsevier ha cedit el dret d'explotació del seu servei ScienceDirect per a l'hostatge local (ScienceDirect OnSite), i hi ha aproximadament deu grans biblioteques de tot el món que mantenen localment tots o pràcticament tots els títols d'Elsevier. Tot i que aquestes biblioteques no són arxius oficials, el fet que posseeixen els arxius digitals representa una garantia important que aquests arxius no desapareixeran ni deixaran de ser accessibles a la comunitat d'investigadors.

[última revisió: 15 de novembre de 2006]

HighWire Press, servei de publicació digital per a societats científiques i editors de la Universitat de Stanford, als Estats Units, esmenta quatre estratègies de preservació:

- 1) Tots els números estan disponibles en línia permanentment.
- 2) Molts dels números endarrerits són d'accés gratuït.
- 3) Pràctiques estàndard habituals en la indústria informàtica per a còpies de seguretat de cintes magnètiques.
- 4) LOCKSS. Desenvolupament d'un sistema distribuït de preservació en el qual mitjançant tècniques de memòria cau (protocols per a reproduccions temporals) les biblioteques poden mantenir còpies locals de les revistes subscrietes tal com es presenten a l'usuari, en col·laboració amb l'editor i altres biblioteques integrants del sistema.

<http://highwire.stanford.edu/institutions/archiving.dtl>

3.3. Col·laboració entre editors i biblioteques

Al Regne Unit es van reunir representants de les biblioteques receptores del dipòsit legal amb representants de les associacions d'editors –Publishers Association, Association of Learned and Professional Society Publishers, Directory Publishers Association i Periodical Publishers Association– i van formar el de-

nominat **Joint Committee on Voluntary Deposit** amb la finalitat de donar pautes per a afrontar el problema de la preservació tenint en compte els interessos contraposats d'uns i altres.

A Holanda, la Biblioteca Reial s'ha convertit en el primer arxiu digital oficial de totes les revistes publicades per **Elsevier Science**, en total uns 1.500 títols de revistes científiques. L'acord preveu rebre els dos formats en els quals es troben les revistes actualment i l'autorització per a migrar-los a mesura que sigui necessari. Respecte a l'ús d'aquest material, estarà disponible des de punts d'accés dins de la biblioteca i, si en un futur l'empresa desaparegués o deixés d'explotar-lo comercialment, la biblioteca podria obrir la seva consulta al lliure accés.

3.4. Autors, creadors i usuaris

Des de la perspectiva dels autors cal diferenciar clarament entre la posició dels que viuen de la venda o un altre tipus d'explotació de les seves obres i la dels qui veuen en la publicació un complement que possibilita la promoció. Ambdós estan més preocupats per la qüestió de l'accés present que per la preservació, però les seves accions a favor de determinades polítiques contribuiran a modificar el panorama dels procediments de preservació actualment establerts.

En el primer cas es troben els autors d'obres literàries, els periodistes independents, guionistes, intèrprets musicals, etc., que depenen directament de l'explotació de les seves obres. Generalment reclamen més protecció en l'entorn digital per por de perdre el seu mitjà de vida. Són aliats naturals de les societats de gestió de drets d'autor, que són les encarregades de defensar i recollir els cànons que els compensaran per les excepcions previstes en les lleis respecte als seus drets d'explotació.

En el segon cas es troba principalment tot el sector investigador, els membres del qual han acceptat la tecnologia amb entusiasme, ja que els permet accelerar la difusió dels treballs i ampliar enormement la seva visibilitat. Com que habitualment han cedit els seus drets als editors i no esperen més rendiment que la promoció derivada del reconeixement dins dels mecanismes oficials de promoció, i aquest reconeixement va lligat a la visibilitat, mesurable en termes de citacions aconseguides i el factor d'impacte reconegut a la publicació en la qual apareix el treball, els investigadors s'han convertit en defensors d'un canvi de procediments en la distribució dels resultats de les seves investigacions.

Advoquen per arxius oberts en els quals els autors dipositin les seves obres, i estableixen un procés de control de qualitat similar al que ofereixen les editorials tradicionals, a més de proposar que la mateixa institució inverteixi en la participació d'aquestes xarxes d'autoarxivament amb els recursos econòmics alliberats per la cancel·lació de subscripcions impreses de preus astronòmics.

De passada, es podrà facilitar l'accés a investigadors de països en desenvolupament o amb pocs recursos, col·lectiu que es troba francament discriminat quant a les seves possibilitats de documentar-se enfront dels seus col·legues dels països rics.

L'acusació de fixar preus abusius referida als editors comercials de revistes científiques i a les iniciatives d'autoarxivament i campanyes de promoció de continguts lliures de drets han donat alguns resultats als països menys afavorits.

Els arxivaments de publicacions preliminars o documents de treball han obert el front malgrat les seves característiques de material de discussió i la inestabilitat dels continguts, amb múltiples versions, que se substitueixen les unes a les altres. Són una veritable eina de treball d'una comunitat científica determinada.

Quant als usuaris, és convenient recordar la reflexió de Clifford Lynch, director de CNI, Coalition for Networked Information, en què adverteix del següent:

"Les biblioteques a vegades són escasses o manquen de visió a llarg termini en les seves polítiques de col·lecció i, per descomptat, sempre tenen poc finançament. És de vital importància que el consumidor individual, i no solament les institucions encarregades del patrimoni cultural, tingui la capacitat de retenir indefinidament les obres que adquireix i de preservar-les... solucions més enllà de pagar per veure i que prevegin l'accés permanent i la «propietat» de les còpies seran essencials com a forma de política pública."

http://firstmonday.org/issues/issue6_6/lynch/index.html

En aquest sentit, mereixen una referència especial els indexadors o cercadors disponibles a Internet, els quals fan l'inventari i el catàleg automàtic d'una bona part de la producció mundial de pàgines web d'accés gratuït i, en determinats casos, en conserven una còpia en local per a garantir-hi l'accés, malgrat els possibles i freqüents problemes de comunicació, de desaparició o de canvis de localització a la xarxa. Si bé la legalitat d'aquestes iniciatives, des del punt de vista dels drets d'autor, és bastant discutible, la seva utilitat moltes vegades resulta innegable.

Google i The Internet Archive són dos dels protagonistes d'aquest model.

Lectura recomanada

És molt recomanable la lectura de les contribucions fetes en el debat organitzat per la revista *Nature* el 2001 sobre l'accés futur als recursos electrònics de caràcter científic. Allà són presents les diferents perspectives dels implicats, des d'editors fins a autors. Totes les contribucions estan disponibles a *Nature Debates: Future e-access to the primary literature*. (<http://www.nature.com/nature/debates/e-access/index.html>)

Webs recomanats

Es poden consultar: la Budapest Open Access Initiative (<http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>) i la llista de serveis que ofereixen accés llibre des de determinats països (<http://www.library.yale.edu/~license/develop.shtml>).

4. Recursos digitals que cal preservar

La majoria de països disposen de legislacions que afecten la preservació d'informació des de diferents perspectives. L'obligació de preservar documentació administrativa, sanitària, estadística o mediambiental és present en les normes que afecten els diferents àmbits. També es té en compte la preservació del patrimoni cultural, artístic i històric de cada país per lleis específiques.

La implantació de les tecnologies de la informació i de les comunicacions (TIC) comporta l'ús de suports diferents per al mateix tipus de document i de publicació. En aquest cas sembla clar que, ja que el valor del contingut dels documents afectats és idèntic, cal aplicar els mateixos criteris de preservació vigents, es tracti d'un suport tangible o intangible.

No obstant això, les TIC també han produït canvis profunds en l'organització social i econòmica de persones i entitats, i també en la seva manera de comunicar-se. Conceptes com la localització en l'espai, la pertinença a una comunitat o la integritat d'un document són qüestionats per a la realitat virtual.

Què és publicar a la xarxa? On es publica a la xarxa? Què és comunicació privada? Què és un fòrum públic? Aquí hi ha alguns exemples dels problemes plantejats a les institucions que tradicionalment es feien càrrec de la preservació del patrimoni cultural i que ara s'enfronten al repte de saber què els correspon preservar, com han de fer-ho, amb quins recursos, amb quin grau d'especialització.

La UNESCO va fer el 2003 una crida urgent als governs perquè possessin en marxa polítiques de preservació del patrimoni digital, ja que hi havia un clar risc de pèrdua d'una gran proporció dels recursos de la informació de la nostra era per al futur. Aquesta acció es va concretar en la **Carta sobre la preservació del patrimoni digital**.

Entre els elements que la UNESCO proposa considerar es troben:

- Funcions i responsabilitats dels actors de la societat de la informació.
- Sensibilització dels creadors i productors i del sector de les TIC.
- Aspectes jurídics: dipòsit legal, normes d'arxivaments, drets d'autor.
- Investigació i formació dels agents involucrats.

- Solidaritat i augment de les capacitats per a evitar la divisió digital entre els països.

4.1. La producció editorial

El dipòsit legal és el sistema establert per molts països per a assegurar-se que es conservarà algun exemplar de cada una de les obres publicades al seu territori. La cobertura de materials publicats varia entre països, tant pel tipus com pels exemplars que cal dipositar.

Espanya és un dels països on està instituït el dipòsit legal com a eina de recollida d'alguns exemplars de totes i cada una de les obres editades al país per a garantir-ne la preservació futura en nom de la història i de la cultura. La Biblioteca Nacional i determinades biblioteques públiques són les encarregades per llei d'imposar les mesures tècniques necessàries perquè aquesta funció de conservació es porti a efecte. L'objectiu és que les generacions futures tinguin al seu abast exemplars d'edicions fora del mercat per al seu estudi i, sobretot, per a reeditar-los si es considerés oportú.

Els materials subjectes a dipòsit legal a Espanya són: llibres, fullets, fulls de difusió no comercial o comercials si inclouen explicacions tècniques, publicacions periòdiques, partitures musicals, gravats, mapes i plànols, cartells, postals il·lustrades, cartes, diapositives destinades a la difusió i venda, enregistraments sonors i produccions cinematogràfiques. És a dir, tota la "producció bibliogràfica nacional", vendible i no vendible, amb independència del suport en el qual es trobi. El responsable de fer el dipòsit de les obres és l'impressor, i si no n'hi ha, l'editor.

Segons el seu suport i format, les publicacions són distribuïdes entre les institucions patrimonials que millor puguin tractar-les, conservar-les, i difondre-les convenientment.

És necessari que aquesta normativa i els seus procediments s'adaptin al nou entorn perquè el dipòsit legal cobreixi tots els materials digitals assimilables a les publicacions tradicionals.

4.2. L'administració electrònica i la documentació corporativa

Avui dia ja és una realitat la possibilitat que qualsevol ciutadà faci un tràmit administratiu amb els mitjans electrònics disponibles. No fa falta dir que això representa un avenç inqüestionable en la satisfacció del ciutadà si li permet fer els tràmits a distància i en l'horari que li convingui. Significa un pas endavant en la igualtat dels ciutadans habitants de la perifèria territorial i alhora fa possible la contenció de les despeses administratives malgrat l'ampliació de

Lectura recomanada

UNESCO (2002, abril). *Informe del director general sobre un projecte de carta para la preservación del patrimonio digital* (164a. reunió del Consell Executiu, núm. 164, EX/21).

<<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001255/125523s.pdf>>

personal tècnic que comporta. Davant de tants avantatges, és evident que les administracions no poden ignorar de cap manera el context digital i romandre ancorades en l'administració "de paper".

Però l'administració té obligacions definides legalment respecte a la conservació de la documentació administrativa, amb períodes clarament diferenciats entre els de curt termini i els històrics. Els arxius administratius i els arxius històrics tenen una llarga experiència en la preservació de documents i en la seva problemàtica, i ara s'enfronten al repte del canvi de suport.

La creació de bases de dades de documentació administrativa sense la participació del servei d'arxiu des d'un principi pot donar lloc a la pèrdua d'informació en un futur o a l'incompliment de les obligacions de l'administració respecte a la salvaguarda de documentació oficial i d'expedients administratius.

La legislació directament o indirectament relacionada amb el patrimoni històric és molt àmplia i no queda restringida a les normes que regulen el funcionament d'arxius i biblioteques.

La llista següent es presenta a tall d'exemple.

Exemple

Com a exercici es proposa que els alumnes amplïin i actualitzin aquesta informació, deixant constància de la varietat existent.

Legislació espanyola:

Llei 16/1985, de 25 de juny, reguladora del patrimoni històric espanyol (BOE de 29 de juny).

I les lleis de les diferents comunitats autònomes, ja que la cultura és una de les seves competències.

Ordre de 30 d'octubre de 1971, per la qual s'aprova el Reglament de l'Institut Bibliogràfic Hispànic (BOE 18.11.1971). En el capítol II s'estableix el dipòsit legal.

Llei 26/1984, de 19 de juliol, general per a la defensa dels consumidors i usuaris (BOE de 24 de juliol). En el capítol IV s'estableix el dret a la informació (etiquetatge, oficines d'informació, mitjans de comunicació).

Llei 14/1986, de 25 d'abril, general de sanitat (BOE de 29 d'abril). Disponibilitat i confidencialitat de les dades personals, estudis epidemiològics.

Llei 12/1989, de 9 de maig, de la funció estadística pública (BOE d'11 de maig). Disponibilitat i confidencialitat de les dades personals. Difusió de resultats estadístics.

Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú (BOE de 27 de novembre). Disponibilitat i confidencialitat. Accés als expedients i a la informació tècnica.

Decret 324/2001, de 4 de desembre, relatiu a les relacions entre els ciutadans i l'Administració de la Generalitat de Catalunya per Internet (DOGC de 19 de desembre).

Art. 18.d: "La conservació dels suports utilitzats: proporció entre la durabilitat dels suports i el temps que les dades hi han de romandre."

Llei 27/2006, de 18 de juliol, per la qual es regulen els drets d'accés a la informació, de participació pública i d'accés a la justícia en matèria de medi ambient (incorpora les directives 2003/4/CE i 2003/35/CE) (BOE de 19 de juliol). Difusió d'estudis i dades.

Llei orgànica 15/1999, de 13 de desembre, de protecció de dades de caràcter personal (BOE de 14 de desembre).

4.3. La digitalització, preservadora d'altres suports

La digitalització és també una eina privilegiada de preservació de materials documentals en altres suports perquè permet difondre'ls al màxim sense espatllar l'original. En aquest sentit, són moltes les iniciatives de biblioteques nacionals i d'investigació per a donar nova vida al material antic inclòs als seus fons gràcies al finançament de projectes específics de digitalització.

Aquests projectes han de tenir en compte les restriccions imposades per la legislació vigent pel que fa a drets de reproducció, de comunicació pública i de privacitat.

Alguns exemples poden donar idea dels reptes actuals:

Gallica

Aquest projecte, iniciat dins del programa Bibliotheca Universalis, és dut a terme per la Biblioteca Nacional de França. Al seu web, la BnF explica als usuaris que no existeix material publicat després de la Primera Guerra Mundial, perquè encara està protegit pels drets d'autor i no és possible digitalitzar-lo sense el permís dels titulars d'aquests drets.

"Per què ja no es troben més documents d'autors del segle xx?"

La BnF [Biblioteca Nacional de França] té l'obligació de respectar la legislació vigent pel que fa a la protecció de la propietat intel·lectual. Així doncs, és impossible que proposi documents no lliures de dret, la qual cosa exclou simplement qualsevol edició posterior a la Primera Guerra Mundial. Les excepcions d'aquesta regla bàsica referent als documents poden haver estat l'objecte d'un acord específic entre el drethavent i la BnF."

<http://gallica.bnf.fr/faq.htm>

Un altre cas diferent és la digitalització duta a terme per organitzacions o empreses que després en comercialitzen l'accés. El que abans d'Internet i de la globalització de l'accés no podia ni arribar a plantejar-se en termes empresarials, ara comença a ser una realitat amb la pròpia controvèrsia i el grup JSTOR, un dels seus protagonistes.

JSTOR (Journal Storage)

JSTOR és una organització sense finalitat de lucre que va començar com a projecte finançat per la Fundació Andrew Mellon i que té la missió de servir de col·lecció d'arxius de revistes científiques, incloent-hi la digitalització des del primer número fins a l'últim, que l'editorial responsable de la seva publicació permeti posar en línia en el format digital original. Kevin Guthrie, el

seu director, explica la racionalitat de disposar d'arxius centralitzats per a evitar incórrer en costos desproporcionats. El model JSTOR es caracteritza pel fet que cada client col·labora amb una quota única al futur desenvolupament de l'arxiu –migracions, etc.– i paga anualment una quota d'accés per a sufragar les despeses corrents.

La centralització d'un sistema d'aquest tipus provoca recels en alguns acadèmics i professionals, davant de la imminent cancel·lació massiva de subscripcions impreses per part de les biblioteques i l'eliminació de col·leccions antigues, més o menys incompletes, a causa que l'accés proporcionat per JSTOR té més utilitat. La direcció tracta de dissipar aquests dubtes afirmant que és viable, contrastant-la amb la de les biblioteques nacionals i argumentant que la responsabilitat de la preservació ha de repartir-se i que el seu model demostra la seva fiabilitat. Per a acabar de tranquil·litzar els més escèptics, manté acords amb California Digital Library i amb Harvard Depository perquè conservin com a mínim una còpia de la versió impresa de les publicacions digitalitzades per JSTOR.

Consulta recomanada

Vegeu un exemple del debat imprès/digital a **Scott Carlson** (2006, 1 de setembre). "Library renovation leads to soul searching at Cal Poly. Professors and librarians complain about a shift from print to online materials". *The Chronicle of Higher Education* (vol. 53, núm. 2).

Per a una visió històrica es poden consultar les contribucions a la llista Liblicense-1 des del dia 22 fins al 29 de setembre de 2002 per part de David Goodman, Kevin Guthrie i Paul M. Gherman.

<http://www.library.yale.edu/~llicense/ListArchives/0209/msg00057.html>

Legislació

Legislació espanyola:

- Reial decret legislatiu 1/1996, de 12 d'abril, pel qual s'aprova el Text refós de la llei de propietat intel·lectual i es regularitzen, s'aclareixen i s'harmonitzen les disposicions legals vigents sobre la matèria.
- Llei 5/1998, de 6 de març, d'incorporació al dret espanyol de la Directiva 96/9/CE, del Parlament Europeu i del Consell, d'11 de març de 1996, sobre la protecció jurídica de les bases de dades.
- Llei 23/2006, de 7 de juliol, per la qual es modifica el Text refós de la llei de propietat intel·lectual, aprovat pel Reial decret legislatiu 1/1996, de 12 d'abril.

Directives europees en l'àmbit de la propietat intel·lectual:

- Directiva 2001/29/CE, de 22 de maig de 2001, relativa a l'**harmonització de determinats aspectes dels drets d'autor** i drets afins als drets d'autor en la societat de la informació.
- Directiva 96/9/CE, d'11 de març de 1996, sobre la protecció jurídica de les **bases de dades**.
- Directiva 2006/116/CE, de 12 de desembre de 2006, relativa al **termini de protecció dels drets d'autor** i de determinats drets afins (versió codificada).
- Directiva 93/83/CEE, de 27 de setembre de 1993, sobre coordinació de determinades disposicions relatives als drets d'autor i drets afins als drets d'autor en l'àmbit de la **radiodifusió per satèl·lit** i de la **distribució per cable**.

- Directiva 2006/115/CE, de 12 de desembre de 2006, sobre drets de **lloguer i préstec** i altres drets afins als drets d'autor en l'àmbit de la propietat intel·lectual (versió codificada).
- Directiva 91/250/CEE, de 14 de maig de 1991, sobre la protecció jurídica de **programmes d'ordinador**.

Tractat administrat per l'OMC (Organització Mundial del Comerç)

- **Acord sobre els aspectes dels drets de la propietat intel·lectual relacionats amb el comerç**. Acord ADPIC, Ronda Uruguai, 1994.

Tractats administrats per l'OMPI (Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual)

- **Tractat de l'OMPI sobre drets d'autor**, 1996.
- **Tractat de l'OMPI sobre interpretació o execució i fonogrames**, 1996.

Bibliografia

Anderson, Kent (2002). "The useful archive". *Learned Publishing* (vol. 15, núm. 2, pàg. 85-89).
<<http://alpsp.publisher.ingentaconnect.com/content/alpsp/lp/2002/00000015/00000002/art00002>>

European Digital Library Initiative (2006). *High Level Expert Group*. Copyright Subgroup. Interim report. 16.10.06.
<http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/cultural/actions_on_consultations/hleg/index_en.htm>

Farb, Sharon (2006, juliol). "Libraries, licensing and the challenge of stewardship". *First Monday* (vol. 11, núm. 7).
<http://firstmonday.org/issues/issue11_7/farb/index.html>

Fenton, Eileen (2006, abril). "Preserving electronic scholarly journals: Portico". *Ariadne* (núm. 47).
<<http://www.ariadne.ac.uk/issue47/fenton/>>

Gowers Review of Intellectual Property (desembre de 2006). Londres: HMSO.
<http://www.hm-treasury.gov.uk/independent_reviews/gowers_review_intellectual_property/gowersreview_index.cfm>

Guthrie, Kevin M. (2001, novembre-desembre). "Archiving in the Digital Age". *EDUCAUSE Review* (vol. 36, núm. 6, pàg. 56-65).
<<http://www.educause.edu/ir/library/pdf/erm0164.pdf>>

Harnad, Stevan (2001). "The self-archiving initiative". *Nature Web Debates*. *Nature* (núm. 410, pàg. 1024-1026).
<<http://www.nature.com/nature/debates/e-access/Articles/harnad.html>>

Hodge, Gail; Frangakis, Evelyn (2004). *Digital preservation and permanent access to scientific information: the state of the practice*. ICSTI/CENDI Joint Report.
<http://cendi.dtic.mil/publications/04-3dig_preserv.html>

Hoorn, Esther; van der Graaf, Maurits (2005). *Towards good practices of copyright in Open Access Journals. A study among authors of articles in Open Access journals*. Informe per a JISC i SURE.
<<http://www.lboro.ac.uk/departments/ls/disresearch/poc/pages/jou-report.html>>

Keefer, Alice (2002). "Tasini vs. *The New York Times*: aspectos bibliotecarios". *El Profesional de la Información* (vol. 11, núm. 3, pàg. 185-188).
<<http://www.elprofesionaldelainformacion.com/contenidos/2002/mayo/index.html>>

Lynch, Clifford (2001, juny). "The Battle to Define the Future of the Book in the Digital World". *First Monday* (vol. 6, núm. 6).
<http://firstmonday.org/issues/issue6_6/lynch/index.html>

UNESCO (2003). *Carta sobre la preservación del patrimonio digital* (15 d'octubre de 2003).
<http://portal.unesco.org/es/ev.php-URL_ID=17721&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html>

Zillhardt, Sonia (1998). *Bibliotheca universalis. Projet pilote du G7 sur la société de l'information*. 64 IFLA General Conference. Amsterdam.
<<http://www.ifla.org/IV/ifla64/031-98f.htm>>

